

Козятинський район

Утворений 7 березня 1923 р.

Територія -1,13 тис. км²

На території району знаходиться 72 населених пункти.

Кількість населення – 42,9 тис. осіб

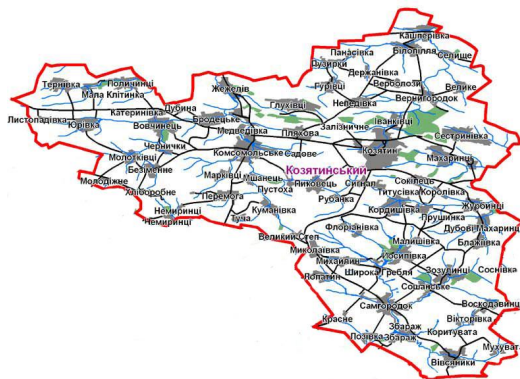
міське – 5,9 тис осіб,

сільське – 37,0 тис. жителів

Відстань від райцентру до м. Вінниці – 62 км.

Річки: Гуйва, Гнилоп'ять, Роставиця, Десна

Адміністративний центр району – [м. Козятин](#) (статус міста обласного підпорядкування отримав в 2000 р.)

Мапа району

Герб району

Козятинщина – це дивовижний, неповторний край благодатного лісостепу, річок Роставиці, Гуйви та Десни, вододілу та Чорного шляху, родючих земель, пишних садів, а ще – нащадків вільних козаків.

Це земля Грушевського, Антоновича, Земляка, Маківчука, Кочерги. Край, який має свою неповторну історію, свою звитягу, свою славу і традиції.

Козятинський район розташований у крайній північній частині Вінницької області. Село Кашперівка є північною околицею області. Верхнім кутом район вклинюється в межі Житомирщини на рівні м. Бердичева. Його контури наближені до форми трикутника. Район знаходиться у центральній частині Правобережної України, на Придніпровській височині, на водорозділі басейнів річок Дніпра і Південного Бугу. Рельєф нерівний, хвилясто – горбкуватий, порізаний долинами річок Гнилоп'ять, Гуйва, Роставиця їх численними притоками, які входять до басейну Дніпра та притоки річки Південний Буг – Десни. Загалом тут протікає 20 річок, створено 306 ставків, 2 водоймища площею дзеркала 174 га.

Корисні копалини представлені Глуховецьким родовищем каолінів та Жежелівським родовищем гранітів. Кліматичні умови краю сприятливі для розвитку сільського господарства, промисловості та відпочинку.

Козятинщина межує на заході та півдні з Хмельницьким, Калинівським, Погребищенським районами Вінницької області, на півночі та сході із Бердичівським та Ружинським районами Житомирської області. Ліси розташовані окремими масивами і представлені широколистяними дубово – грабовими насадженнями із сумішшю клена, ясена, осики, берези, тополі, та інших порід.

Козятинський район утворено внаслідок реформування адміністративно - територіальної системи України 7 березня 1923 р. у складі Київщини, а з 27 лютого 1932 р. він приєднується до новоутвореної Вінницької області.

Землі Козятинщини почали заселятися людьми ще в добу палеоліту. Тут виявлено археологічні пам'ятки трипільської культури. В добу бронзи в цих місцях жили землеробсько – скотарські племена комарівської культури. Відомі на території краю й пам'ятки пізньої бронзи, так званої білогрудівської культури. Тут проживали скіфські племена. Протягом I тис. н.е. сучасні землі Козятинщини були густо заселені землеробськими слов'янськими племенами, зокрема черняхівської культури. Про перебування в цих краях далеких візантійських та припонтійських купців засвідчують численні знахідки римських монет. Цілий скарб з 800 срібних монет знайдено під Махнівкою (тепер с. Комсомольське) у 1782 р.; мідну монету Понтійського царя Мітрідата VI – біля Збаража. Римські монети знаходили і біля сіл Фрідрова (Тернівка), Пиковець, Селище, Грушанка.

Ще за часів Київської Русі по території району проходив славнозвісний Торговий шлях, на протязі багатьох століть перейменований на Чорний, Половецький, Татарський, Чумацький, Козацький.

В X – XII ст. землі краю належали до південного пограниччя Київської Русі. Від початку XIII ст. частково входили до Галицько – Волинського князівства. В кінці XIII ст. місцевість перебувала у складі Великого князівства Литовського. За Люблінської унії (1569 р.) – до Польщі. Після другого поділу Польщі (1793 р.) у складі Правобережної України територія Козятинщини перейшли до Російської імперії.

З давніх часів край знаходився на межі трьох історичних земель – Київської, Волинської та Подільської.

З південного сходу на північний захід, через район проходив знаменитий Чорний шлях, який слугував свого часу кордоном між Київщиною та Брацлавським воєводством.

Вздовж Чорного шляху і дотепер стоять величні кургани – могили. Відомими є Раба могила на землях с. Йосипівка та могила на полі с. Туча.

Від середини XVI до кінця XVIII ст. на території району сходилися межі трьох історичних земель – Волинського, Київського, Брацлавського воєводств.

Серед помітних подій Визвольної війни 1648 –1654 рр. на його теренах – відома битва козацьких військ під проводом Максима Кривоноса та польського війська на чолі з Яремією Вишневецьким під Махнівкою, на початку липня 1648 р.

Це було одним з наймасштабніших зіткнень повстанських загонів з каральним корпусом магната Я.Вишневецького в межах першого періоду Визвольної війни українського народу, у якому козаки отримали блискучу перемогу, а самому Вишневецькому чудом вдалося врятуватися від загибелі.

Виникнення міста Козятина тісно пов'язане з будівництвом залізниці Київ – Балта. Назву новоствореної залізничної станції запозичили у сусіднього села Козятина.

Існує кілька версій, щодо походження назви поселення. За однією – її виникнення пов'язують зі словом «коза». Існує й така, що поєднувала два слова – «коза» й «тин». На думку ж більшості – назва походить від українського «козак», яку витворили давні жителі місцевості – козаки, створеного тут козацького корпусу уланів.

7 липня 1874 р. Козятин офіційно віднесено до категорії містечок. У 1898 р. за проектом В. І. Куликовського було збудовано Козятинський залізничний вокзал, що нині є пам'яткою архітектури ХІХ ст.

У цей час поступово кустарне ремісниче виробництво замінюється промисловим, особливо в галузі переробки сільськогосподарської продукції. З середини ХІХ ст. починається історія цукрової галузі району, будуються Махаринецький (1872), Бродецький (1898) та Юзефо – Миколаївський (1899) цукрові заводи.

З 1901 р. бере початок історія відкриття Глуховецького родовища каолінів. Починаючи з 1910 р. розробляється Жежелівське родовище сірих гранітів, які піддаються легкій обробці,

Зі слів історика Станіслава Петрівського, майже 132 великих міста – від Бреста до Владивостока часів Радянського Союзу – отримували жежелівський граніт. З нього у 1980-х роках виготовлялися всі об'єкти для проведення Олімпійських ігор у Москві, Києві, Ленінграді, Мінську. М'яка властивість цієї корисної копалини дозволяє використовувати сірий граніт для побудови метрополітенів. З нього виготовлено пам'ятник Тарасу Шевченку в Москві, Мавзолей Леніну.

Свого часу перший секретар ЦК Компартії України Шелест особисто приїздив до Жежелева, щоб переконатися: чи не перехвалений сірий граніт, чи має потрібні якості? Слава про граніт дійшла до В'єтнаму, й там, услід за Мавзолеєм Леніна, з нього звели теж Мавзолей Хо Ши Міну. Досі жежелівський граніт постачається на найвишуканіші споруди, будівлі, пам'ятники в усі куточки Європи, бо легко обробляється і дуже гармоніює з деревом та іншим каменем.

Щебенева продукція ВАТ «Жежелівський кар'єр» нині постачається по всій Україні, а Москва великими партіями замовляє у нього «по старинці» тротуарну плитку. Тож обсяги виробництва кар'єру постійно зростають.

На початку ХХ ст. Козятинщина стає ареною швидкоплинних подій, пов'язаних з державотворчими змаганнями української та більшовицької революцій, австро-німецької окупації, громадянської війни.

Послугуючись архівними даними, історики та краєзнавці дослідили, як події сімнадцятого року внесли великий розбрат у селянські родини, окремого села Вівсяники, коли люди опинялися по обидва боки барикад цього розбрату. У Вівсяниках здавна переважали міцні середняцькі обійстя. Тож не дивно, що в пору громадянської війни чимало тутешніх чоловіків перебували в складі військових формувань УНР, потім дехто з них влився до Трипільського ревкому. Чимало з них воювали під орудою генерала-хорунжого українського війська Юрія Тютюнника. Та повернувшись до рідного села, одразу відчули, що з політикою нової влади їм буде, як кажуть, не по дорозі. Так воно й сталося. У Вівсяниках утворився невеликий, але мобільний та досить організований загін повстанців, об'єднаних ідеєю самостійності України. На боротьбу з ними був кинутий із недалекого Бердичева потужний каральний загін будьонівців. Не відчуваючи підтримки з боку місцевого населення, яке симпатизувало повстанцям та всіляко допомагало їм, червоноармійці жорстоко розправилися із селянами, спопеливши при цьому великий куток села, що йменувався Замістям. Чимало місцевих жителів були репресовані і вже ніколи не повернулися до рідних Вівсяників. Але родовід Кочубейників якимось дивом зберігся, більше того, він, навіть тут розкущився. Хоча свого часу над ними добряче позбиткувалися відповідні органи, а це вони вміли робити дуже добре. За Кочубейниками міцно закріпилося тавро «ворогів народу».

Та не лише вівсяницькі повстанці боролися за самостійну і незалежну Україну. В роки останньої війни її відстоювали зі зброєю в руках і їхні нащадки. 285 тутешніх чоловіків полягли смертю хоробрих у боях за Батьківщину.

Вівсяники – село досить віддалене і знаходиться за добрих сорок кілометрів від районного центру. Нині воно відоме своїм сільськогосподарським виробничим кооперативом, очолюваним заслуженим працівником сільського господарства України Борисом Кондратюком. З року в рік місцеві землероби дивують високими врожайми цукрових буряків та зернових, а тваринники – не гіршими надоями та приростами худоби на відгодівлі.

Не минули край і жахіття страшного голодомору, під час якого тут померло близько 40 тис. жителів. Це майже стільки, скільки сьогодні проживає в районі. Село Тернівка – загинуло 817 жителів, с. Самгородок – 800 чол., с. Йосипівка – 726, с. Немиренці – 680 осіб, с. Перемога – 628, с. Верболози – понад 600 чол., с. Сошанське – близько 450, с. Молотківці – біля 400, с. Вернигородок – 347 чол., із них 158 – діти, с. Флоріанівка – біля 300 чол., с. Селище – 273, с. Безіменне – 227 чол., с. Білопілля – 208, с. Лозівка – більше 200, с. Блажіївка – 192, с. Сестринівка – 171 чол., с. Чернички – 168, с. Махаринці – 115. На жаль, кількість всіх загиблих встановити дотепер не вдалося, адже статистичні дані знищувалися.

На Козятинщині 62 населених пункти постраждали від голоду. 49 пам'ятників та пам'ятних знаків уже встановлені. Протягом 2008 р., в Рік пам'яті жертв Голодоморів 1932-1933 рр., в усіх 62 селах будуть відкриті пам'ятні знаки, як свідчення того, що нинішнє покоління ніколи не забуде історії українського голодомору і ніколи не повторить цих страшних помилок.

З початком Великої Вітчизняної війни, уже в середині липня 1941 р. територія району опинилася під німецькою окупацією. Незважаючи на жорстокий окупаційний режим, населення району не припиняло боротьби із загарбниками.

28 грудня 1943 року війська 1-го Українського фронту звільнили місто від фашистських загарбників, а 8 березня 1944 р. – весь район. На фронтах війни воювало більше 15 тис. громадян району, одна третина з яких додому не повернулася. На Козятинській землі нині знаходиться 19 братських могил, де покоїться прах 4276 загиблих воїнів. За відвагу і мужність, проявлені в боях з німецько – фашистськими загарбниками, 4371 бійці були нагороджені орденами і медалями. А

земляки краю: М.І. Дука, І.Г Плис, А.В. Костюк, М.Ю. Шнайдерман, В.К. Шевчук – стали Героями Радянського Союзу.

Сьогодні район має розвинену соціально – економічну інфраструктуру, природні та людські ресурси і посідає одне з провідних місць в області. Основні промислові галузі краю – добувна, цукрова, будівельна. Провідними підприємствами міста Козятина є ВАТ «Козятинський птахокомбінат», «Козятинхліб», «Козятинська швейна фабрика», ТОВ «Чарте», залізничні підприємства. Козятин є важливою вузловою станцією Південно – Західної залізниці. Місто перетинають залізничні магістралі державного та міжнародного значення.

Потужним підприємством району є Глуховецький гірничо-збагачувальний каоліновий комбінат, що входить до складу корпорації «Українські будівельні матеріали». Спеціалізується він на виробництві каоліну мокрого й сухого збагачення, що використовується для виробництва понад 40 видів продукції, зокрема, керамічної плитки, у фарфоро-фаянсовій, скляній, гумовотехнічній, косметичній промисловості. До речі, запаси каоліну тут найбагатші у Європі.

Основний напрямок сільського господарства – рослинництво, розвинуте й м'ясо-молочне тваринництво.

Освітня галузь району – це 41 загальноосвітній навчальний заклад, Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту, школа - інтернат та спецшкола для дітей з вадами зору.

В районі склалася розгалужена мережа культосвітніх закладів.

На території цього древнього, багатого на історичні і культурні події краю знайдено чимало пам'яток різних археологічних культур: трипільської, черняхівської, бронзи, зарубинецької, білогрудівської, скіфської, комарівської. В районі знаходиться понад 20 пам'яток архітектури, зокрема Спасо – Преображенський храм в с. Поличинці, костьоли в м. Козятині, с. Комсомольське, Листопадівка, Самгородок, церкви дерев'яного зодчества (сакральної культури) в селах Блажіївка, Гурівці, Махаринці, Сошанське.

Та найбільшою гордістю місцевих жителів є видатні українці, що народилися або відвідали цей самобутній край. Серед цієї когорти – всесвітньовідомий український історик, археолог, соціолог, літературознавець, організатор української науки, громадсько-політичний і державний діяч, який по праву вважається «головним ідеологом українства» – Михайло Сергійович Грушевський. Село Сестринівка стало духовною батьківщиною першого лідера незалежної України – тут народилася і виросла його мати Глафіра Захарівна, тут вона вийшла за професора Київської духовної семінарії Сергія Грушевського, тут провів своє життя батько Глафіри – місцевий священник Захарій Оппоков.

Про особливу роль цього подільського села Грушевський залишив власноручні свідчення у «Споминах»: «...І коли я все-таки любив Сестринівку незвичайно, страшенно мріяв про неї й линув душею до неї цілими десятиліттями мого життя, то се було тому, що як-не-як се був властиво одинокий пункт, де я міг зв'язуватись з українською стихією, дотикатися до української землі, до її природи, до її культури... Я кохався у тому селі, що наверх мало усі українські прикмети: чепурненькі хатки, солом'яні стріхи, садки, городи, перелази, зарослі вербами береги....».

[Музей М.С. Грушевського, с. Сестринівка
Козятинського району.](#)

[В музеї М.С. Грушевського, с. Сестринівка
Козятинського району](#)

У садибі діда вдячні земляки спорудили музей М.С. Грушевського. В експозиції представлено родовід великої і благородної родини Оппокових, матеріали про діда, Захарія Оппокова, священника Покровської церкви с. Сестринівки, який відіграв визначальну роль у становленні світогляду молодого М.С. Грушевського. Можливо, колись відкриють туристичний маршрут «По місцях Михайла Грушевського», і цей сільський музей повноправно ввійде до ланцюгу меморіальних місць Грушевського.

Нещодавно у селі на території садиби, де проживав дід, закладено парк імені першого президента Української Народної Республіки Михайла Грушевського. У парку на площі 3 га висаджено 1,5 тис. дерев, в тому числі кілька сортів дуба, липа, калина, бузок, сосна, туя, самшит, платан, клен, береза, ялівець.

Перлиною села є церква Святої Покрови Пресвятої Богородиці, в якій, служив дід Грушевського. Ця церква була колись найбільша в районі. Двічі храм руйнували, але збереглися основа і підземелля, три підземні переходи – один веде в село Юзвин, другий – до ставка, а третій – до цього часу невідомо куди.

У с. Зозулинці народився видатний український мовознавець і етнограф Костянтин Петрович Михальчук, який досліджував проблеми української діалектології, історії української мови, українського правопису, методології лінгвістики. Вперше він здійснив систематичний опис українських діалектів. Підготував першу карту українських говорів; обґрунтував поділ діалектів на давні й новожитні, запропонував пояснення генези багатьох явищ сучасних діалектів.

Родом з с. Махнівка (нині с. Комсомольське), що розташоване на берегах річки Гнилоп'яті, за 12 км. від районного центру і залізничної станції Козятин, не менш талановитий український історик, археолог, археограф, етнограф, фольклорист Володимир Боніфатійович Антонович, в працях якого широко відображена історія Поділля. Він – автор понад 300 праць з історії, археології та етнографії України. Зібрав, зредагував і видав 8 томів [«Архива Юго-Западної Росії»](#), що стосуються історії [Правобережної України](#) ХVI -ХVIII ст.

Цікава і насичена яскравими подіями минувшина цього досить давнього села, можливо, й відіграла значну роль у формуванні інтересу до історії, археології та етнографії у молодого В.Антоновича.

Село Махнівка (з 1935р. – с. Комсомольське) вважається одним з найдавніших поселень краю. У Польському географічному словнику за 1884 р. зазначається «...є письмові сліди, що вже за часів Свидригайла біля 1430 р., предок роду Тишкевичів на ім'я Каленик, отримав в дарунок від того ж князя за лицарські заслуги безіменні пустирі, дуже широкі, розміщені над рікою Гнилоп'ять і Гуйвою, на яких пізніше поселилися Бердичів, Слободище, Кодня, Білопіль, Червона, Махнівка».

Тут, у липні 1648 р. відбулася велика битва козацького війська під орудою Максима Кривоноса та Івана Гирі з польсько-шляхетськими загонами, якими керував Я. Вишневецький. Ворог втратив на полі бою близько півтори тисячі своїх вояків. Дивом врятувався від списа М.Кривоноса й сам Вишневецький. І хоч багато років минуло відтоді, але пам'ять про ту битву живе у душах народів України і Польщі. Тож на місці тієї давньої кривавої бійні було вирішено встановити пам'ятний знак примирення двох народів. Для цього використали скульптуру відомого в області скульптора О.М.Альошкіна «Скорботний ангел», яку він створив ще далекого 1988 р.

Свого найяскравішого процвітання зазнала Махнівка за правління Київського воєводи Прота Потоцького. Він славився всесторонніми здібностями, особливий хист мав до розвитку науки, промисловості. Перетворивши Махнівку 1767 р. у свою резиденцію, він вкладав кошти у її розбудову, запросивши спеціалістів із заходу, налагодив діяльність 4 мануфактур (фабрик) – панчішну, суконну, каретну, крохмальну. Про славнозвісні панчохи, що виготовлялися майже до початку ХХ ст. у с. Махнівка до цієї пори пам'ятають старожили. Можливо, в якихось родинах і збереглися речі – панчохи чи хустки, спідниці, виготовлені на цих мануфактурах. В найкоротший термін було побудовано багато цегляних споруд, адміністративних корпусів, панських палат. У 1793 р. засновано типографію, де друкували крім підручників, старообрядницьку літературу на декількох мовах. Типографія проіснувала до 1807 р. Також функціонувало дворянське повітове училище, лікарня. Прот Потоцький не шкодував коштів і Махнівка з дикої пустки перетворилася у наповнену красою місцевість, набувши промислового значення. На її базарах розмовляли різними чужоземними мовами, а місто очевидці називали «Малою Варшавою».

Назва села походить від поширеного тут на той час виду ремісництва – ткацтва (махналяда – основний агрегат ткацького верстата).

Вже за радянських часів, 1923 р. Махнівка стала адміністративним центром Махновецького району. У 1935 р. стародавню назву містечка замінили на нову – Комсомольське. Причиною цього був той факт, що Н. Махно походив від далеких предків-ткачів, тож «на всякий випадок», і перехрестили Махнівку на Комсомольське.

Ще одне давнє поселення на території району – Губин), що нині втратило свою давню назву. Зустрічається навіть назва його – Гибин, що красномовно відображає трагічне минуле села. Нині його об'єднали з сусіднім Збаражем. Згадується воно як місто, що належало до Болохівської землі в Галицько-Волинському літопису при описі подій 1241 р. Це тоді Данило Галицький здійснив каральний погромний похід на болохівські міста і розорив їх. В.Б.Антонович у своїх археологічних знахідках повідомляв, що в Губині було знайдено монету понтійського царя Мітрідата УІ Євпатора, відчеканену в I ст. до н.е., то ж, можливо, історія поселення має набагато давнішу історію.

Цікаві і часто жакливі події пов'язані з Губином пронизують його історію і в подальші часи. Поруч нього 1596 р. вів повстанців з Прилуки Северин Наливайко. Переслідуючи його, польський гетьман Жолкевський обстріляв табір, але повстанці перехитрили гетьмана. 1626 р. татари спустошили Губин і новозбудоване Збаразьким поселення Збараж.

У ті часи в Губині жили в більшості вільні, не покріпачені люди, що мали свою землю або орендували панську чи наймалися на панську роботу. При поміщикаві Боневському історичні документи зафіксували тут перші селянські протести і невдоволення, які вирішилися не на користь мешканців. Приїхавши до Губина, становий пристав знайшов «винних» і покарав їх різками.

Тут дотепер святкують Івана Купала, дотримуючись усіх традицій і обрядів з чудовими піснями, танцями та розвагами. Все відбувається в старих добрих традиціях.

Музей Хліба
Вінницька область, Козятинський район,
с. Білопілля

Музей Хліба
Вінницька область, Козятинський район,
с. Білопілля

Мандруючи цим мальовничим краєм, ви обов'язково відвідаєте оригінальний музей Хліба, що у селі з милозвучною назвою Білопілля, яке здавна славиться хліборобською справою. Багато-багато років тому, у ХУІІІ ст. у Білопіллі жив звичайний чоловік на ім'я Федір Білошкап. Ще за молодих років, після смерті батьків, залишився він з двома молодшими сестричками на руках. Життя у родини було несолодке. Багато горя випало на їхню долю. Та про доброзичливість і щирість Білошкапів у селі згадують ще й сьогодні. Вітряк, який у свій час сотням людей з усієї округи перемолов чимало пшениці збудував власними руками Федір. Млин стоїть і досі у центрі села. Дивлячись на його п'ятнадцятиметрову горду «поставу», яку видно далеко за селом, навіть не віриться, що з'явився він ще у ХУІІІ ст. Біля нього згодом створили музей хліба. Спочатку реставрували вітряк, добудували клуню і хату.

Значну допомогу у розбудові цього унікального музейного комплексу надавав тодішній секретар райкому компартії Г.О.Дубенков. Вчителька місцевої школи Анастасія Луківна Бойко разом з учнями та жителями села старанно збирали для нього експонати.

Експурсійними об'єктами музею стали: вітряк, клуня і хата, на подвір'ї з яких і починається екскурсія, де експонується сільськогосподарський реманент давнини, розкривається історія кожного з них.

В експозиціях клуні широко представлені знаряддя праці хлібороба. Тут демонструються коси, серпи, граблі, ціпи, цурки, жорна, солом'яники. Не менш цікаві й експонати, що відтворюють побут хліборобів.

На першому і другому ярусах вітряка розташована колекція, яка знайомить відвідувачів з історією хліба з найдавніших часів і до наших днів. Тут можна дізнатися, як виник хліб, хто був першим пекарем. Не можна без хвилювання дивитися на снопи жита, пшениці, ячменя, проса, які з любов'ю сплетені хліборобами.

«Чи знаєш друже ти як пахне хліб?

Диханням сіяча, вогнем бездонних діб,

Трудом і творчістю, людським гарячим потом,

Він пахне солодко, як пахнуть мед і соти.»)

У приміщенні вітряка представлені також експозиції «Хліб війни», «Трагедія українського народу – голодомор 1932-1933 років», «Бережіть хліб».

У хаті екскурсанти познайомляться з елементами традиційного народного житла. Піч, жердина для одягу, стіл, дві лави, ліжко, колиска для дитини, мисник. Цей нехитрий інтер'єр близький і рідний дотепер для тих, хто народився і жив у селі.

Почесне місце в садибі займає криниця. До неї в селі сходилися всі стежки, тут можна було почути усі новини та чутки. Тут зупинявся втомлений подорожній, щоб перепочити та втамувати спрагу смачною водою і далі мандрувати у своїх справах.

Криниця в народному розумінні споконвіку вважалася чимось безмірним, вічним, священним. А який глибокий зміст закладено у тому, щоб випікати весільний коровай з води із семи криниць і семи стогів пшениці...

Територія єдиного на Вінниччині Музею хліба в селі Білопілля огорожена плотом. При вході стоїть кам'яний стовп із написом на залізній дошці «Вітряк. Пам'ятник історії ХУІІІ століття». Позаду нього височіє 15-метровий дерев'яний млин.

Цікаве своєю історією й село Жежелів, що розташоване на кордоні з Житомирською областю. Збудували його на берегах річки Гнилоп'ять. Землі тут родючі, на південному заході, посеред долини, піднімається горб, оточений ровами і валами. Люди називають цю місцевість «Півньова долина». За народними розповідями, тут у 1649 р. в битві з поляками загинув козацький старшина Півень.

На території села є значні поклади граніту. У 1898 р. його розробку почав купець Мойсей Дегтяр. Збереглися відомості, що італієць Вінег 1897 р. в урочищі Займиську розробив власний кар'єр. Родичі Вінега у подальшому стали російськими підданими, а далекі з них, на прізвище Полло і нині проживають у Жежелеві.

Село Дубові Махаринці розкинулося у надзвичайно чарівній місцевості. З обох боків його оточує липовий та дубовий ліс, який зростає на горбах і долинах. Вздовж притоки річки Роставиці лежать родючі землі. Як і належить, на одній з найвищих скель височіє церква, котру побудували з каменю, що добули з тієї самої скелі. Тут можна гарно відпочити на лоні мальовничої природи.

У селі проживає Явдокія Загребельна, людина цікавої і складної долі. Її у 1943-му 15-річною дівчинкою вивезли на примусові роботи до Німеччини. «З Німеччини я прийшла майже пішки, – пригадує Явдокія. Йшла дорогою, а як хтось їхав – просила підвезти до залізниці. Не відмовляли, таких, як я, було багато. Тільки їхати було всім у різні боки. На залізниці просилася до Козятина, цю станцію у Німеччині і Польщі знали добре».

Після повернення, весь свій вік прожила вона з матір'ю Горпиною удвох у рідній хаті. Працювала важко у колгоспі. Заміж не виходила. Страх був за дітей: не дай, Боже, щоб потрапили у рабство та неволю, як вона у 15 років. Тепер бабця Явдокія не має здоров'я. Загубила його у Німеччині. Обійти себе не може. Опікується Євдокією її молодша сестра Марія.

Подорожуючи Козятинщиною, завітайте до музею історії міста Козятина, який відкрив свої двері для відвідувачів у травні 2003 р. Приміщення, де розташований музей – одне з найдавніших у місті. Побудоване на початку ХХ ст., як земська пошта.

Першим його унікальним експонатом стали ексклюзивні декоративні вхідні ґрати, на котрих зображена одна з легенд щодо походження назви населеного пункту: козак на захисті своєї оселі – козацького володіння, або ж володіння вільних людей – козаків.

Експозиційна частина виставкових полиць складається з трьох невеличких кімнат, де висвітлено історію міста та району з найдавніших часів і до сьогодення. Також у музеї є експозиція про життя видатного українського кінорежисера - земляка, автора і постановника комедій: «За двома зайцями», «Веселі Жабокричі», «Шельменко-денщик» та ін. Віктора Михайловича Іванова. У фойє музею постійно діє виставка творчих робіт місцевих художників, яка змінюється персональними

виставками місцевих художників-живописців, різьбярів, вишивальниць. До речі, директором музею історії Козятина є бібліограф-краєзнавець центральної бібліотеки Лілія Макарович.

У бібліотеці села Широка Гребля зберігають пам'ять про неповторного краєзнавця й односельця Павла Федоровича Мельника, де зібрано більшість його друкованих досліджень про Козятинщину. Вони є неоцінним джерелом інформації про край та його окремі населені пункти.

У с. Миколаївка відкрито музей чеського села та шкільний Євроклуб. Адже тут проживає найбільша в області чеська громада, яка утворила громадське об'єднання «Голендерські чехи». До речі перші поселенці-чехи з'явилися на території села наприкінці XIX ст. Вони ревно зберігають вшановують та плекають свої традиції і звичаї. Тож не випадково у селі відбулися урочистості з нагоди 85-ї річниці від дня народження видатного уродженця Вінницького краю (с. Конюшівка, Липовецького р-ну), письменника, кіносценариста, лауреата Державної премії ім. Тараса Шевченка Василя Земляка (Вацлав Вацик), що виріс і жив серед чехів, знав їхню мову, звичаї та культуру.

Місцевий ансамбль «Студанка» 2008 р. здобув диплом Краянського фольклорного фестивалю, що проходив у Празі. Краянами називають тих, чії предки покинули Чехію у пошуках кращої долі і тепер живуть на теренах інших держав та зберігають культурні традиції своїх предків. Участь у фестивалі взяли творчі колективи із США, Румунії, Словенії, Хорватії, України. «Студанка» запам'яталася пражанам своїми яскравими костюмами і запальними виступами. Її майстерність, темперамент та артистизм так вразили організаторів, що фотографії колективу прикрасили дипломи, які отримали всі учасники фестивалю.

Та не лише в Миколаївці люблять, шанують і продовжують свої прадавні народні традиції та звичаї. Майже в кожному селі цього самобутнього краю працює чимало талановитих майстрів образотворчого та декоративно - ужиткового мистецтва оригінальних різьбярів, пасічників, майстрів витинанок, вишивальниць. Зокрема: С. Карпенко – автор оригінальних робіт з різьби по дереву (м. Козятин); М.Д.Шкрібій – різьбяр (с. Дубові Махаринці), що виготовляє макети культових споруд; М.С. Завальний – пасічник (с. Рубанка); Л.І.Панасюк – майстер витинанки (м. Козятин); Г.В. Жвава – вишивальниця (с. Вернигородок); Т.М. Нікуліченко та Г.П. Пасічник, також вишивальниці, проживають у с. Юрівка; А.І.Дзига – моделіст-конструктор та майстер з виготовлення капелюхів із соломи (с. Журбинці); О.С. Догмат, А.Гордійчук – художники (м.Козятин); А.П. Абрамов конструктор – моделіст, різьбяр, що виготовляє макети вітрильників (с. Вернигородок).

Славиться своїми піснями, легендами, прислів'ями та приказками с. Вовчинець, що лежить у мальовничій долині річки Вовчок, лівої притоки річки Гнилоп'яті. Щодо його заснування, то існує дві версії. Згідно першої, село було утворене в середині XVII ст. А якщо вірити другій, то вже 1600 р. на місці сучасного села існувало добре відоме невеличке поселення Вовчинчик. А що ж до його назви, то припускають, що вона походить від назви річки Вовчок, а вона у свою чергу, теж має дуже цікаву історію. Коли в ці місця прийшли перші поселенці, то побачили лише густі ліси з невеличкою річечкою посередині, а їхніми майбутніми сусідами, крім непрохідних хащів, стали ще й вовки. У XIX ст. цими землями володіла генеральша Скалецька, пізніше власником села став поміщик Терещенко. Колись тут стояв панський маєток, який був зруйнований більшовиками, а від рідкісного панського саду залишилися лише спогади старожилів.

У селі Махаринці дотепер зустрічають Сорочини – свято закликання птахів з вирію. В одній із пташечок запікають монетку. Тут вірять, що дитина, якій попаде пташечка з монеткою буде щасливою, цю монетку потім зашивали дитині в сорочечку, щоб доля була до неї прихильною.

За увяленнями наших предків у цей день прилітало сорок різних пташок з вирію. Птиця – це вісник весни-радості й взагалі вісник сонця. Адже вона буває в повітрі, «у небі», й несе людям утіху з неба, від самого сонця.

Нещодавно в селі Садове шанувальники традицій та звичаїв українського народу провели районне свято українського рушника «Рушнікова пісня мого краю».

Святково прикрашена вишиваними рушниками місцевих майстринь сцена наповнювала присутніх світлими почуттями. Учасники заходу почули розповідь про різновиди українського рушника. Рушник, яким прикрашали хату – називали «кілковим», простий із грубого полотна, утиральник, вішали в кожній хаті біля порогу. У день весілля ставали наречені на весільний вишитий рушник. «На рушник стати – вірного друга мати» – говорили в народі. Іншим рушником мати пов'язувала руки молодих. На ньому вишивалися голуби, щоб життя наречених було, як у голуба і голубки, щоб рід свій продовжували.

Сватів на весіллі через плече перев'язували вишиваними рушниками і такий рушник називали плечовий, обрядовий. З рушником пов'язано дуже багато обрядів. Один з яких представили глядачам місцеві аматори сцени.

Розповідь ведучої перепліталася з піснями про рушник, про рідну землю, про матір, про село, про Україну.

Привітав учасників зі святом начальник відділу культури і туризму райдержадміністрації, депутат районної ради В.В.Воронов.

І таких свят за участю народних митців тут проводять чимало. У районі нині працює 124 колективи аматорського мистецтва, п'ятьом з яких присвоєно почесне звання «народний». Це – ансамбль танцю «Зорянка», хоровий колектив РБК, драматичний колектив РБК, дитячий чеський фольклорно-етнографічний ансамбль «Студанка» с. Миколаївка, аматорський колектив «Розмай» с. Комсомольське.

Ось така вона лише на перший погляд, земля, яка Козятинщиною зветься.

Туристичні маршрути.

Музей «М. Грушевського» с.Сестринівка.

Музей «Хліба» с. Білопілля.

Свято-Преображенська церква с. Полічинці

Історико-релігійознавчі: «Свято-Преображенська церква», «Пам'ятки sacramентального мистецтва» (архітектури);

Районна державна адміністрація –

вул. Леніна, 20,

Код ЄДРПОУ 04051201.

Телефон: 04342-2-04-63, факс 04342-2-00-68

Електронна пошта E-mail: rda_kazatin@bigmir.net

Міський відділ культури та туризму – вул. Леніна, 22,

тел.: 8 (04342) 2-49-42,

ел.адреса: rada@kozyatyn.net

Музей історії міста Козятина – вул. М. Грушевського, 15

Готелі:

«Ірина» – вул. Леніна, 15, тел.: 8 (04342) 2-30-25

«Кристал» – пер. Колгоспний, 10, тел.: 8 (04342) 2-26-76